

A haza és a köztársaság – elveszni vagy haladni

Viszonyuk nem érdektelen, olykor egymásra vonatkoznak és egymásra utaltak. A hazaszeretet abszolút parancs, mert itt élned, halnod *kell*, tartalma, mint majd látjuk, mégis bizonytalan, ha átéled, az érzés pontatlan. Kifejezései önellentmondóak. Ha a köztársaságról szólnsz, a tárgy világos, de amikor a köztársaság szót kimondod, nem tudsz nem a hazáról beszélni. A haza alanyi, a köztársaság tárgyi. A haza poétika, a köztársaság próza, konkrétum és mérlegelés, a haza sokszínűbb, míg a köztársaság halovány, amíg a haza érzelem, a köztársaság gondolati, rendezett, az államformák több alfaja közül a teokráciák, monarchiák nem evidens tagadása. E szöveg szerzője például irigykedve tekint az észak-európai alkotmányos monarchiákban uralkodó jogállapotokra. Pedig valószínűleg ott is a köztársasággal rokonszenvezne.

A haza(szeretet) sokértelmű, míg a köztársaság vágyott rend. A haza forró, a köztársaság a forradalom után hűs és unalmas, az államformák több alfajra oszló változatának (gondoljunk az elnökre és a parlamentárisra, amelynek szintén több változata van) néhány, tankönyvekben tárgyalta, esete.

14

A *haza és köztársaság* egymáshoz kapcsolt jelentése is érdekes, Kölcsey még nem így használta, de a 19. század közepe óta, részben Batsányi és Petőfi jóvoltából, a *haza és haladás* szinonimájaként is eleven.

Ez a szöveg határokat sért. Szerzőjének határozott véleménye, hogy a költészet, a széppróza, a bölcselkedő értekező próza egyaránt érvényes közlés, ám jelentős részben eltérő tartalmak kifejezésére alkalmas. Az egyik nem érvényteleníti a másikat. Ez éles fényben mutatkozik meg akkor, ha a hazaszeretet és a köztársaság érzelmi és fogalmi értékeiről beszélünk.

A hazaszeretet szépprózai megfogalmazásai ritkábban sikeresek, ha mégis, mint látjuk majd, kerülő úton az (Buda).

A hazaszeretet társadalomtudományi tárgyalása a legnehezebb. A társadalomtudományi értekezésekben előfordulnak hitvallások, ezek azokban a ritka esetekben igazán figyelemreméltóak, amikor az értekező próza legjobbjai szépírói képességeket is felmutatnak. Montesquieu és Bibó István egyaránt tagadásba foglalják hazaszeretetüket, annak kifejtésével deklarálják, miként nem szabad mások kárára a hazát szeretni. Montesquieu híres formulája szerint: „Ha valami használna a nemzetemnek s ártana egy másiknak, nem javasolnám uralkodómnak, mert elsősorban ember vagyok s azután francia; szükségszerűen vagyok ember s véletlenül francia.” Érdekes ehhez hozzáolvasni Bibó Istvánt, aki a hazaszeretet ügyét hasonlóan látja: „Minthogy ma általános szokás minden írásmű

hátsó gondolatait s érdekeltségi hátterét kutatni, jobbnak látom, ha előre meg is adom az ehhez szükséges adatokat. E sorok írója magyar és hazáját forrón szereti, de nem tudja azonosítani magát azokkal az uralmi igényekkel, melyeket egyes honfitársai a környező népekkel szemben támasztanak...”¹

...és a köztársaságé

A köztársaság esetében a dolog ugyancsak bonyolult, de ennek viszonylagos fordítottját mutatja. Nyilvánvaló, hogy a köztársaságról szólásnak az értekező próza az adekvát műfaja. A kapcsolat fordítotttsága azért viszonylagos, mert a köztársaságról nem csak értekezést, de lehet szép és nagy verseket írni, aminek az is oka, hogy a köztársaság költői dicsérete soha nem más, ez fontosnak gondolt állításom, mint éppen a hazaszeretet megnyilvánulása.

Mindazonáltal akad olyan állításforma, a feltétel nélküli pozitív hazaszeretet, amely a poézisben érvényes igazság, máshol viszont zavaró, sőt közhelyes.

A hazaszeretet sok íze

A hazaszeretet eksztatikus vagy tárgyilagos költői elmondásában nincs tiltott tárgy, hivatkozhat tájra, folyó- vagy állóvízre, hegyre és völgyre, fel- vagy alföldre, a csillagos égre, bércre, lapályra és hodályra, nyert és vesztes csatákra, a semmire és a barlangokra, történetekre és illatokra, a párás háztetőkre, az étel és a víz ízére, dicsőségre és elbukásra, a bűnre és a bűzre, a szabadságra, a semmire és a szolgaságra. És fontos magyar kuriózum, hogy nem csak küzdünk, tárgyilagosan is szólunk a nemzethalál réméről.

„A líra alkatilag precízebb, mint a próza”² – tartotta a magyar próza mestere, Mészöly Miklós. Ha nem akarsz nevetséges lenni, versben ne hazudj! Néhány sor többet mond, mint kilencvenegy monográfia. A hazabeszélést Janus Pannonius kezdte el: „...Pannónia is ontja a szép dalokat. / Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám, / Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!”³ Megkeverve a kronológiát, a kortársakkal folytatom: Az egyik legszebb haza-vers, Balla Zsófia *Ahogy élek* című szép, komoly versének teljes szövege ennyi: „Újra, csak újra megtérek, / nem akarok más lenni, / (félek) / mint ami lenni szeretnék. / Ahogy élek, az a hazám.” A másik rövid részlet Parti Nagy Lajostól: „Az én hazám kopott kabátú, / de nékem zizzenő dzsoging, / szemében egy-egy szívlapát bú” (*Szívlapát*). Meg Kemény István: „Édes hazám, szerettelek /... Gonosz lettél, vak és régi, / egy elbutult idegen néni, / aki gyűlöletbe burkolózva még / ezer évig akar élni.” És Balassi: „Ó, én édes hazám, te jó Magyarországnak, / Ki kereszténységnek viseled paizsát, / Viselsz pogány vérrel festett

¹ Az európai egyensúlyról és békéről, Bibó István válogatott tanulmányok, első kötet, Magvető, 1986, 604. o.

² Mészöly Miklós: Notesz, https://konyvtar.dia.hu/html/muvek/MESZOLY/meszoly00163a_kv.html

³ Berczeli Anzelm Károly fordítása.

éles szablyát, / Vitézlő oskola, immár Isten hozzád!” Esetleg Batsányi: „A hazáért élni, szenvedni, s jót tenni, / Ügye mellett önként s bátran bajra menni, / Kárt, veszélyt, rabságot érte fel sem venni, / S minden áldozatra mindenha kész lenni” (*Biztatás*). „Neve: szolgálj és ne láss bért. / Neve: adj pénzt és ne tudd mért. / Neve: halj meg más javáért. / Neve szégyen, neve átok: / Ezzé lett magyar hazátok.” (Vörösmarty), „Betyár urai így nevelték, / Nem rúg vissza, csak búsan átkoz / S ki egyszer rugott a magyarba, / Szinte kedvet kap a rugáshoz.” (Ady Endre: *A hőkölés népe.*) És a múlt század második fele: „Mit számít, hogy hányféle mocsok, / Száradt meg és fakult el rajtatok. / Piros, fehér, zöld, láttunk szállani, / Bukott forradalmak zászlai” (Vas István: *Zászlók*). A hazaszeretet a szovjet támadás kontextusában: „Jönnek a hódítók s a gyilkosok / Magyar vagyok. / És nem vagyok többé Kettős, csak egy, / Bizonyosság dobbantja szívemet” (Vas István: *Az új Tamás*, 1956. november 1.). Látszatra nincs bennük közös, a haza-állítások egymást tagadják. Pedig mind hiteles, ha van szíved, akkor érted, mindben ugyanarról van szó.

16

A hazáról szóló őszinte érzemény is lehet hamis. Ne felejtjük a fűzfamerengőket: „Wesselényi / Kit nem törhete meg bú, önkény, lelki erőben, / Annak a mostoha sors, régre leküzdte szemét” (Pongrácz Lajos). Az elfeledett, de jó költő, Ábrányi Emil is rátesz egy szívlapáttal, mert ha neki a haza és a szabadság közül muszáj választania, mindegy, hogy értelmes-e a kérdés, amely ahhoz hasonlít, hogy „Melyik lábamat vágják le?”, végül csakazértis a hazát választja: „Végtelen kín volna látnom / A hazát szabadság nélkül, / Ámde százszor jobban fájna: / haza nélkül a szabadság!...” Akad szép példa még a hazafias magyarság terén is a dicséretes öniróniára és önkritikára is. „Sok haza-puffogatás, ok semmi, de szörnyü magyarság.” Így bírálta, nem ok nélkül, saját drámáját, *A tatárok Magyarországbant* Kisfaludy Károly. (A drámában a tatár kán leánya beleszeret a fogságba esett magyar leventébe, az éppen ostromlott vár kapitánya fiába. Csakhogy a hűséges ifjúnak van már szerelme. A tatár kánlány, tiszta szerelmét bizonyítva, legyen bár elutasítva, megmenti az ifjút.) Amúgy a kétszáz éve megépült Miskolci Nemzeti Színház ezzel nyitott, és a jeles évfordulón, örömeinkre, finoman ironikus, kiváló előadásban tüzték újra műsorra.

Világfi és hazafi

Nem csak hazafiságban voltunk egykor kiválóak, de a világpolgárságban is. Sajnos mindkettőt megtörte Trianon. Aligha van a széles világon e tárgyban alkotott figyelemre méltóbb költői verseny, mint a lovagias Arany–Reviczky-párbaj. Egyúttal figyelmeztetés is a mának, a hazaárulózó úgynevezett nemzeti oldalnak, de a néhanap mucaizó liberáloknak is.

Érdekes, Arany finom hangon itt is szóba hozza a nemzethalált, de csak azért, hogy a költők hűségében bízva, szép gondolat, később vissza is vonja: „Vagy kevés itt a dicsőség, / S a nemzettel sírba lejt? / Kis-szerű az oly elsőség, / Amit a szomszéd se sejt? / Nincs erőnkhez méltó verseny? / Dalra itthon tárgy elég? / Nem férünk a kontinensen / Albion is kéne

még?” (Arany János: *Kozmopolita költészet*). És azután: „És ne gondold, hogy kihalnak / Sujtott népek hirtelen, / Amig össze-zeng a dalnok / S a nemzeti érzelem.”

Reviczky ugyancsak zseniális, tisztelettel ironizáló válaszából idézek: „Szép az ének, szent az ének, / Drága kincs, ha nemzeti. / De a legszebb dal örökké Általános, emberi. / Az igazság egy lehet csak / Valamennyi nyelveken /... / Kék egével ősz Homérosz/ Valamennyi nemzeté./ Buskomolyság, mélaság is / Egy van csak: a Hamleté. / Bolond Istók mindenütt volt, / A hol ember szenvedett. / Nagy művész, ki emberek közt / Feledi a nemzetet.”

A vers végén őszinte hódolattal illeti Aranyt, majd, mint bekövetkezőre, visszatér a nemzethalál motívumra is, amelyet szerinte túlélt Arany műve: „Halhatatlan éneked, / Most magyar, létezni fogsz, ha/ Nemzeded csak létezett!” (Reviczky Gyula: *Arany Jánosnak – Válaszul „Kozmopolita költészet” című versére*).

A hazaszeretet elméleti szövegbe ágyazása terén Bibó teljesítményét kivételesnek tartom. Az eltorzult magyar alkatban nagy találékonysággal arról értekezik, hogy a nemzeti alkat az egyén és a közösség olyan adottságainak összege, amelyek nem az aktuális valóságot és annak jövőbeli hasonló folytatását, hanem a benne rejlő esélyeket mutatják meg, „nem azt határozzák meg, hogy az egyénből vagy közösségből mi lesz, vagy mi nek kell lennie, hanem azt, hogy mi minden lehet belőle”. Bibó itt a személyes és a társadalom-lélektan világába, azaz társadalomelméleti keretbe foglal egy szerintem alapvetően poétikai ötletet.

Sólyom László súlyra is hatalmas, kerek és lezárt életművében a hazaszeretet gyakran a környezetvédelem kontextusában, politikai gesztusokban, a kulturális nemzet építésében nyilvánult meg, de tartózkodott annak elméleti tételekbe foglalásától.

Himnusztan

A nemzeti himnuszok az ünnepi hazaszeretetről szóló verses dalok. Az ausztrál himnusz például gyerekkorom úttörő versikéire emlékeztetett; azt dalolja, hogy nincs szebb hely, mint Ausztrália, nincs annál nagyszerűbb dolog, mint ausztrálnak lenni. Okkal, ok nélkül gyakran boldogok a himnuszok. Noha a fehérhegyi csata után Csehország háromszáz évig élt nemzeti reménytelenségben, a cseh himnusz sem búsul: „Ez a csodaszép ország, / E cseh föld az én hazám, / A cseh föld az én hazám!” A történelemben a legutóbbi ideig vesztes szlovákok hasonlóképpen: „Magas Tátránk fölött dübörög az égbolt, / Magas Tátránk fölött dübörög az égbolt, / Álljunk meg, véreink, hisz a vész elmúlik, / Virradatra kélünk.”

A sokszázados oszmán elnyomást szenvedett Bulgária himnusza szerint „Édenünk te vagy! / Dús, kies föld, bájad s erőd / örök és végtelen nagy.”⁴ A kétmilliónál alig nagyobb népességű, a délszláv háborúból szerencsésen

⁴ A himnusz tematika társadalomlélektanáról: Csepeli, Örkény: https://real-j.mtak.hu/14772/1/Regio_1996_2.pdf

kimaradó Szlovénia himnusza tragédiák helyett egyenesen utópiát dalol: „Éljenek mind a népek, / kik várják a nagy napot, / mely a földkerekségnek / hoz békésebb virradatot. / Mennyi rab / lesz szabad / és jó szomszéd a nap alatt!”⁵

Aligha van tragikusabb himnusz a magyarnál, amely nemzethalált idéző szenvedéstörténetről mesél; pusztító túlerőkkel, testvérháborúkkal szembeni reménytelen küzdelmek tengernyi kínja közepette kéri Isten oltalmát.

Úgy tudjuk, hogy Rákosi, kitellett tőle, 1949-ben Illyést és Kodályt szólította fel egy kedves, boldog és vidáman optimista népköztársasági himnusz megalkotására, amit persze mindketten elutasítottak. Tovább örülhetünk tehát – nem minden bokrban terem Kölcsey – a világ legszomorúbb himnuszának.

Két olyan himnuszról tudok, amelyek ugyancsak utalnak a haza pusztulásának rémképére, ezek a portugál: „Zengd Európának s a Földnek, / Hogy hazánk nincs veszve még!”⁶ és a lengyel: „Lengyelország még nem veszett el / Mindaddig, míg élünk”.⁷ A portugál himnusz írásakor az országnak nem csak afrikai gyarmatai, ó, a mohó Albion, álltak vesztesre, a lengyel születésekor viszont Lengyelország időlegesen veszve volt.

A pontatlan érzés

Vörösmarty Szózata így szól: „S a sírt, hol nemzet süllyed el, / Népek veszik körül, / S az ember millióinak / Szemében gyászkönny ül”, Kölcsey Ferencnél a *Zrínyi második éneke* ugyancsak a letragikusabb módon, a nemzethalál hangján szólal meg: „Te lásd meg, ó sors, szenvedő hazámat, / Vérvérrel ázva nyög feléd!”, majd olyan szenttellenül folytatja, mint majd Ottlik: „Törvényem él. Hazád őrcsillagzatja / Szülőtti bűnein leszáll; / Szelíd sugárit többé nem nyugtatja / Az ősz apák sírhalminál. / És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblű nép; / S szebb arcot ölt e föld kies határa, / Hogy kedvre gyúl, ki bájkörébe lép.”

Ottlik Géza *Budája* a magyar próza egyik csúcsteljesítménye⁸. Fontos, hogy a félreértések eloszlatására, mert nem egyértelmű, a műfajt is megjelöli: Regény. Buda, ezt Kosztolányi is vallotta, különleges hely, több egy városnál. Mert ha a városról beszélünk, rendszerint csak Pestet mondunk, esetleg Budapestet. Buda viszont a középkor vége óta Magyarország. Annak hívószava. A mű nem az *Iskola a határon* árnyékában létezik, hanem mellette álló nagy regény. Csak azért nem mondom – nem is tudom, fölmerült-e az Ottlik-irodalomban –, hogy a *Buda*, már csak a regénytechnikát illetően is, a magyar *Ulysses*, mert akkor pedig az lenne az ír Buda. Ez pedig nem megy, mert Joyce, noha hazafiként az íreket kívánta ere-

⁵ Fordította Tandori Dezső.

⁶ „Brade a Europa à terra inteira-/ Portugal não pereceu”. A himnusz születése idején Portugália bajban volt, Anglia fenyegette afrikai gyarmatait, de nemzethalál nem fenyegette.

⁷ 1797-ben írta Jozef Wybicki, amikor Lengyelország történetesen el volt veszve.

⁸ A Budáról szóló megjegyzéseimben támaszkodom Farkas János László: „Buda. Regény” című esszéjére, Farkas János László: Világra jönni, Cserépfalvi, 1995, 311. o.

detileg ébresztgetni, azzal állt a nagy munkának, de az *Ulysses*ben nincs haza, hanem csak annak hiánya. Ottlik viszont rafinált hazaregényt írt, melynek hangütése szerint: „Az érzés pontatlan. Írja Medve. A szavak természetesen használhatatlanok mindenképpen – a jövő idők első feladata lesz eltörölni a nyelvet, az összes nemzeti nyelvet. Az érzés azonban pontatlan, mielőtt szavakat keresnénk, próbálgatnánk rá. Eleve és önmagában pontatlan. [...] Ahová olyan csodálatosan visszakerültünk, Buda a magyar fővárosnak a Duna folyam jobb partján fekvő része. Ősi település. Már a bronzkorban város volt. Túlélte sorra a lakóit, keltákat, rómaiakat, hunokat, gótokat, longobárdokat, avarokat, valószínűleg túl fog élni bennünket, magyarokat is, és mindig fiatal maradt, mert folyton lerombolták.”

A köztársaság relatív fogalom, csupán egyike a lehetséges államformáknak

Platón és Arisztotelész sok fontos tárgy, egyéb titkok mellett a jó államvezetés titkát is kereste. Platón utópiája szerint az ideális esetben a filozófiát és a politikai hatalmat kellene egymáshoz kapcsolni. Szerinte egyébként a legjobb államforma arisztokratikus. Arisztotelésznel a három üdvözölhető államforma egyike a politeia, amelyben a város, illetve az állam a középrétegekhez tartozó sokaság köztársaságaként él, és a közjó érvényesítése érdekében van hatalmon. A modern alkotmányosság atyjának tekintett Montesquieu számára a legrokonszenvesebb államforma az olyan alkotmányos monarchia, amelyben minden hatalmat az azzal szembeállított másik hatalom korlátoz. Neki nincs ellenére, főleg ha arisztokratikus, a köztársaság sem, de a köznép hatalmi szerepét csak a kis népességű és területű államban tartja működőképesnek. Nem pazarolom a karaktert, a nagy forradalmak szellemi előkészítéséig, a polgári egyenlőség eszméinek térhódításáig, a középkorban és az újkorban sem volt vonzó választás az, amit ma a mindenki egyenlő politikai jogaira épített köztársaság fogalmáról gondolunk.

Magyarországon a köztársaság a feudális zsarnokság elutasítása: a függetlenség és a szabadság ígérete, a nemzeti érzés, a hazaszeretet átélésének kifejezője.

A kórust Petőfi nyitja: „Mert győzni fogsz, dicső respublika, / Bár vessen ég és föld elédbe gátot, / Miként egy új, de szent Napóleon / Elfoglalod majd a kerek világot” (*Respublika*).

Azt, hogy a királyság nem, hanem csak a köztársaság lehet kerete a szabad és demokratikus Magyarországnak, az uralkodó, illetve a kamarilla intézte el azzal, hogy az alkotmányos kereteket megteremtő áprilisi törvények szentesítése után, megsértve ezzel az alkotmányt, Jellasicsot, a „kedves bánt”, hitszegő módon seregével ráküldte a törvényes magyar kormányra.

Legjobbaink közül sokan – Eötvös Károly, Ady Endre, Károlyi, Jászi, Bibó... a sor hosszan folytatható – megvetették, sőt hatalma miatt rettegtek is a főispános, vármegyés, nagyurak, jobbágyivadékos, apostoli királyos monarchiát, amely azután Horthyval paródiába fordult. Okkal,

akkor is, ha közben behunyták szemüket a dualizmus gazdasági fejlődést, kulturális, művészeti virágzást is felmutató látványára. A nemzethalál rémképére a köztársaságot tartották gyógyírnak.

Jászi Oszkár szerint „A magyar demokrácia csenevész növény. Nagyvárosi kávéházaknak és magányos intellektuális dolgozószobáknak sápadt virága. Külföldről átültetett luxuspalánta, mely nem tud a magyar földben megélni, csak a gondolati melegházak mesterséges humuszában és hőmérsékletében. Úgy százezer ipari munkás és négy-ötezer lateiner féltve ápolja ezeket a demokrata-ültetvényeket az agrárfeudalizmus kietlen Szaharája közepette. De mindenki érzi, tudja, fájlalja, hogy ezek a kis, izolált erdőcskék csak tökéletlenül és bizonytalanul tudják lekötni a grófi uralomnak és a klerikalizmusnak a kultúrát elseprő és a szabad lélegzést megakasztó futóhomokját.”⁹

1918. november 16-án Babits kéziratban maradt szövegében így írt: „A Habsburgoknak kicsúszott lábuk alól az ős birodalom. Egy szilárd pont van még. Egy végső menhely, egy jó bolond ország: Magyarország! Idejönnek hozzánk minden pereputtyaikkal, főhercegeikkel, udvartartásukkal: és mi hűségesen a keblünkre öleljük azokat, akiket a nép jogos fölháborodása máshonnan elsöpör. Talán oly sok jót tettek velünk? Talán annyira hálásnak kell irántuk lenni? Nem, magyarok! Magyarország csak átokkal, gyűlölettel tartozik a Habsburgoknak.”

Bibó ítélete: „A kiegyezéses, majd utóbb az ellenforradalmi magyar közéletben sem miniszter, sem községi jegyző, sem bankelnök, sem ipartestületi elnök, sem akadémiai elnök, sem tanfelügyelő nem lehetett olyan ember, aki döntő pillanatban nem volt hajlandó vagy nem volt képes egy rendeletben, egy fegyelmi határozatban vagy egy pohárköszöntőben magáévá tenni a közösségi hazugságoknak azt a rendszerét, melyen ez az egész közélet felépült. Lehet, hogy csak kis engedmény kellett hozzá, de már ez a kicsi is megindította a fordított kiválasztás folyamatát, mert a legigazabb, legszenvedélyesebb és leglényeglátóbb emberek számára már ez is lehetetlenné tette, hogy hazugsághoz adjanak igaz erőket. Hosszú lejáratra pedig ez a fordított kiválasztás az egész közösség vezető rétegét kicserélte, s logikusan vezetett egész vezető rétegünk erkölcsi és értelmi lezülléséhez.”

20

Függelék: A nagyra nőtt miniszterelnök kinötte a demokrácia kulisszáit, avagy a köztársaság bosszúja

A köztársasági elnök minapi lemondásának hátterében kirajzolódnak egy alkotmányos-közjogi dráma körvonalai is. A magyarországi hatalmi rendszer nem diktatúra, de autokrácia, magyarul önkényuralom, és láthatóan kínban van. A köztársasági elnök és a korábbi igazságügyi miniszter lemondása személyi drámáknak tűnnek, de valójában rendszerhiba megnyilvánulásai. A probléma abban áll, hogy az ország nemzetközi beágyazottsága és ebből fakadóan az uralkodó csoport érdekei nem engedik meg,

⁹ Jászi Oszkár: A kiskéri parasztok, Jászi Oszkár publicisztikája. Szerkesztette: Litván György, Varga F. János, Magvető Könyvkiadó, 1982.

hogy a rendszer valóságos tartalma annak megfelelő formát öltjön. Azaz formálisan is centralizált elnöki (a magyar hagyományban kormányzói) rendszer legyen. A működési problémák abból fakadnak, hogy a hatalom természete szemben áll a fennálló közjogi formával, a parlamentáris köztársasággal, azon belül a kancellári rendszerrel. Amíg rászorulunk az EU pénzére, Orbán és kísérete vonakodik az uralmi rendszernek megfelelő közjogi berendezkedést megvalósítani. Ha a köztársasági hagyomány hasonlítani a franciához, akkor jó dolga lenne szegény fejének, tudjuk, jó pár éve nyilvánosan rajongott is De Gaulle-ért, nem véletlenül. (Félreértés ne essék, a francia demokrácia elbírja az elnöki rendszert, az USA-é manapság kevésbé, de ezt hagyjuk!)

Erről a háttérről van szó: az 1920. évi I. törvénycikk szerint Magyarország kormányzója a király távollétében ideiglenes államfő, aki a végrehajtó hatalmat a nemzetgyűlésnek felelős kormány útján gyakorolja. A miniszterelnököt a kormányzó nevezi ki. A nemzetgyűlés által elfogadott törvényeket legfeljebb hatvan nap jegelés után köteles vagy aláírni, vagy visszaküldeni megfontolásra, de ezután, ha változatlanul visszakapja, tizenöt napon belül kell aláírnia, és kihirdetésüket nem tagadhatja meg. A kormány csak a kormányzó által jóváhagyott törvényjavaslatot terjeszthet be. A hadüzenethez vagy a békekötéshez a kormányzó a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulását kell megszereznie. A kormányzó személye szent és sérthetetlen.

Szóval a rendszer hatalmi természetének leginkább a kormányzói államforma felelne meg, mégis itt van Orbán nyakán a köztársasági kolonc. Mert az lenne prima jó, ha Orbán kormányzó szolgája lenne a sok miniszterével együtt bármikor elcsapható miniszterelnök, miközben például az EU-ban a pofonok nagy részéért az általa kinevezett miniszterelnökök kellene mindig sorba állnia. Ugyanakkor az egykor Pozsgay Imre közvetlen elnökválasztását kizáró törekvés egyébként indokolható mantrája miatt (Nehogy a nagy legitimitású elnök túlnőjön!) nálunk, parlamenti többsége birtokában, ha a tartalmat nézzük, Orbán nevezi ki az elnököt, miközben egy sor környékbeli országban (pl. Szlovénia, Ausztria, Csehország, Szlovákia) a nép választ hasonló szerepet betöltő, olykor rátermett jelöltet (a kiváló szlovák Zuzana Čaputová a parlament akaratából aligha lett volna elnök).

Akárki is választja az elnököt, a parlamenti demokrácia formális körülményei között a szerep úgy van kitalálva, hogy míg a miniszterelnök politikai, az elnök morális tekintély, másképp mondva: a hatalom felettes énje. Orbánnak viszont az üstöküknél fogva kézben tartható emberek kellene erre az állásra, akik pedig éppen emiatt válságokat, legitimitáció-deficitet termelnek. Ők, összehasonlítva az autonóm és morálisan megalapozott szereplőkkel (Göncz, Sólyom), hajlamosabbak bizonyos kínos hibákra. Az általuk elkövetett baklövések politikai felelőse pedig az, aki a főhatalmat ténylegesen birtokolja. A helyzet szükségképpen azt mutatja, hogy a hatalmában megvastagodott miniszterelnökön szűk, az általa kézben tartott elnökön meg bő a közjogi kabát. Kínos helyzet.